

Prorocy i prorocstwo (Polish translation/polskie tłumaczenie)

Author: CenSAMM

Published: 15th March 2023

CenSAMM. 2021. "Prorocy i Prorocstwo (Polish translation/polskie tłumaczenie)." w James Crossley i Alastair Lockhart (red.) Krytyczny słownik ruchów apokaliptycznych i millenarystycznych (Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements). 15 marca 2023. Uzyskane z www.cdamm.org/articles/polish-prorocy.

Tłó

W kontekście studiów religioznawczych i teologicznych 'prorocstwo' jest najczęściej rozumiane jako zjawisko międzykulturowe obejmujące twierdzenia o nadprzyrodzonej lub natchnionej wiedzy przekazywanej lub interpretowanej przez autorytatywnego odbiorcę, pośrednika lub osobę tłumaczącą określaną mianem 'proroka'. Termin ten jest również używany w bardziej ogólnej i powszechnej formie w odniesieniu do osób, które są w stanie przewidzieć lub przepowiedzieć przyszłe wydarzenia, do przywódców pryncypialnych zmian oraz do tych, którzy dążą do spełnienia określonej wizji społecznej lub politycznej, ale nie posiadają żadnego specjalnego, natchnionego lub nadprzyrodzonego wglądu w rzeczywistość. Słowo 'prorok' i 'prorocstwo' pochodzą od greckiego προφήτης (prophētēs), znajdującego się w greckich tłumaczeniach Biblii hebrajskiej/Starego Testamentu oraz w Nowym Testamencie. Termin ten jest tłumaczeniem hebrajskiego נביא (navi') pochodzącego z Biblii hebrajskiej/Starego Testamentu, chociaż można tam również odnaleźć inne hebrajskie czy greckie słowa do opisu tego lub zbliżonego zjawiska. Oba greckie i hebrajskie rdzenie słowa sugerują powiązanie z ideą 'opowiadania', 'ogłaszania', czy 'czynienia jawnym', ale były także użyte w połączeniu z innymi pokrewnymi znaczeniami. Warto zwrócić przede wszystkim uwagę na bierne znaczenie tego terminu, czyli 'kogoś, kto został powołany'.

Związek pomiędzy przedstawieniem proroków i prorocstw w Biblii a podobnymi zjawiskami występującymi na starożytnym Bliskim Wschodzie jest złożony i szeroko dyskutowany w świecie akademickim (omówienie zagadnienia można odnaleźć u Kelle 2014). Chociaż należy odnotować pewne różnice wynikające z kontekstu, to różne praktyki, rodzaje prorocstw oraz idee przypisywane prorokom biblijnym są zasadniczo zbliżone z tymi, które można spotkać na starożytnym Bliskim Wschodzie oraz w świecie starożytnym (zob. np. Nissinen 2017). Co więcej, indywidualny lub grupowy dostęp do nadprzyrodzonego przesłania, przepowiednie dotyczące destrukcji, boskie ostrzeżenia, krytyka społeczeństw, wyrocznie, autorytatywne sny i wizje, wróżbiarstwo, prorocstwa, opętania przez duchy oraz stany transowe czy ekstatyczne, są powtarzającymi się zjawiskami, występującymi w różnych kulturach, na różnych kontynentach oraz w różnych epokach (zob. np. Grabbe 2010).

Terminy 'prorok' i 'prorocstwo' użyte w Biblii hebrajskiej/Starym Testamencie, a także w Nowym Testamencie obejmują szereg różnych praktyk, ale w podstawowym znaczeniu związane są z funkcją

pośrednika pomiędzy światem ludzkim i boskim. Prorocy mogą być zarówno mężczyznami jak i kobietami. Powszechnie uważa się, że biblijni oraz pozabiblijni prorocy doświadczyli pewnego rodzaju boskiego objawienia, często obejmującego ostrzeżenia, groźby, żądania pokuty oraz krytykę społeczeństwa i niesprawiedliwości, któremu zazwyczaj towarzyszą przepowiednie zniszczenia i odnowy.

Księgi prorockie stanowią ważną część kanonów judaistycznych i chrześcijańskich. 'Prorocy' (נביאים; *nevi'im*) tworzą jedną z trzech głównych części Biblii hebrajskiej, która dzieli się na 'proroków dawniejszych' i 'proroków późniejszych'. Prorocy dawniejsi obejmują księgi Jozuego, Sędziów, Samuela i Królów i opowiadają historię Izraela oraz Judy. Prorocy późniejsi składają się głównie z prorocत्व zapisanych w formie poetyckiej i obejmują trzy księgi noszące imiona trzech głównych proroków (Izajasza, Jeremiasza i Ezechiela) oraz czwartą księgę nazwaną na cześć dwunastu proroków mniejszych. Ta ostatnia nazywana jest Księgą Dwunastu w kanonie judaistycznym, ale w kanonach chrześcijańskich jest podzielona na dwanaście ksiąg noszących imiona wszystkich mniejszych proroków: Ozeasza, Joela, Amosa, Abdiasza, Jonasza, Micheasza, Nahuma, Habakuka, Sofoniasza, Aggeusza, Zachariasza i Malachiasza. Zbiór proroków późniejszych koresponduje z ogólną klasyfikacją literatury prorockiej w kanonach chrześcijańskich, do której dodaje się także Księgę Lamentacji (tradycyjnie kojarzoną z Jeremiaszem) i Księgę Daniela, a także (z wyjątkiem kanonu protestanckiego) Księgę Barucha i List Jeremiasza. Podczas gdy narracje, które znajdujemy u proroków późniejszych skupiają się głównie na poszczególnych prorokach, to opowieści u proroków dawniejszych zawierają informacje o zjawisku prorocत्व i historii związane z niektórymi z najbardziej znanych proroków (np. Eliaszem, Elizeuszem). Zostało przeprowadzonych wiele dyskusji akademickich na temat związku między literaturą proroczną (szczególnie tą, którą można odnaleźć u proroków późniejszych) a pojawieniem się apokaliptycyzmu i literatury apokaliptycznej. Niezależnie jednak od tego jak ten historyczny związek dokładnie wyglądał, księgi prorocze, takie jak Jeremiasza czy Ezechiela, stały się źródłem licznych apokaliptycznych spekulacji i przepowiedni w swoich długich i skomplikowanych historiach odbioru, włączając w to inspirację widoczną w nowotestamentowej Księdze Objawienia.

Prorocत्व i prorocy w historii i kulturze

Pojęcia 'prorok' i 'prorocत्व', a także związane z nimi idee, są używane w tożsamy sposób w różnych tradycjach i ruchach religijnych od czasów starożytnych, do współczesności - zwłaszcza w tych, które znajdują się ramach religii abrahamowych lub miały z nimi styczność, oraz które są często związane są z apokaliptycznymi i milenarystycznymi wierzeniami. Muzułmańska szahada (wyznanie wiary), jeden z pięciu filarów islamu, jest często tłumaczona w języku polskim jako 'nie ma boga prócz [Allaha](#), a Mahomet jest jego Prorokiem', a Mahomet w tradycji muzulmańskiej jest często nazywany po prostu 'Prorokiem'. Księgi sybillińskie z okresu od V wieku p. n. e. do IV wieku n. e. pełniły funkcję proroczną (dotyczy to także apokaliptycyzmu, który można odnaleźć w tekście *Sybilli Tyburtyńskiej*) i z czasem zostały wchłonięte przez chrześcijańską świadomość. Charyzmatyczni mistycy, tacy jak Joachim z Fiore (1135-1202), Margery Kempe (ok. 1373 - zm. po 1438) (Watt 1997), reformatorzy, tacy jak Marcin Luter (1483-1546) (Atkinson 1984) czy Jan Kalwin (1509-1564) (Balserek 2014) oraz wielu innych zostali sklasyfikowani jako prorocy lub byli postrzegani w kategoriach proroczych. Chociaż elementy prorocze występują rzadziej w tradycjach azjatyckich, to nie są one tam całkowicie nieobecne. Budda jest przedstawiany jako postać posiadająca wiedzę o przyszłości, przepowiadająca nie tylko upadek przestrzegania jego nauk (gdyż żadna rzecz nie

jest trwała), ale także pojawienie się postaci zwanej Buddą Maitreją (sanskryt: Maitreya), która ostatecznie przywróci utracony porządek. W buddyzmie japońskim najbardziej oczywistym przykładem proroczej postaci jest trzynastowieczny kapłan Nichiren (1222-1282).

Nowsze ruchy religijne często nazywają swoich założycieli i przywódców prorokami; na przykład Towarzystwo Panacea postrzegało swoją założycielkę, Octavię (Mabel Barltrop) (1866–1934) jako ostatnią prorokinię w linii natchnionych mistyczek wywodzących się od Jane Lead (1624–1704); Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich uważa Josepha Smitha (1805–1844) oraz jego następców zajmujących stanowisko prezydentów Kościoła, w tym obecnie urzędującego Russella M. Nelsona (ur. 1924), za proroków; Claude Vorilhon (ur. 1946), założyciel ruchu raeliańskiego, ukształtował swoją prorocką tożsamość poprzez spotkania z UFO oraz interpretację Biblii (Gallagher 2010). W odpowiedzi na kolonializm wiele rdzennych ruchów oporu zostało zorganizowanych przez ludzi, którzy podawali się za proroków. Przykładowo, kilka proroczych ruchów powstało w XIX wieku wśród Maorysów w odpowiedzi na brytyjski kolonializm na terenach Aotearoa (określenie na Nową Zelandię w języku maoryskim). Prorocy tacy jak Te Ua Haumēne (Pai Mārire) i Te Kooti (Ringatū) znaleźli inspirację zwłaszcza u proroków Starego Testamentu oraz Izraelitów, co pomogło im odróżnić się od swoich chrześcijańskich kolonizatorów (Rangiwai 2017).

Różnorodne zjawiska związane z prorokami i prorocत्वami w Biblii niekoniecznie są postrzegane w ten sam sposób przez wyznawców funkcjonujących w odmiennych kontekstach kulturowych i historycznych oraz przez twórców opracowań historyczno-krytycznych. Niemniej jednak możliwe jest dokonywanie pewnych porównań na podstawie tego, jak różne społeczeństwa oraz kultury konceptualizują tłumaczy (interpretatorów) oraz ich interpretację natchnionej wiedzy. W ujęciu religijnym rolę tłumacza może przyjąć zarówno jednostka jak i grupa, która twierdzi, że posiada dostęp do prawidłowego zrozumienia wiedzy nadprzyrodzonej. Ta ostatnia może odnosić się przykładowo do przepowiedni, legitymizacji władzy (autorytetu) czy krytyki społeczeństwa. W ujęciu świeckim podobne etykietowanie (nawet jeśli posiada charakter ironiczny) może mieć miejsce w odniesieniu do grupy lub jednostki przewidującej wydarzenia polityczne lub globalne katastrofy na podstawie analizy danych socjologicznych lub naukowych. Przykładowo, Donald Trump miał potępić klimatycznych 'proroków zagłady' podczas Światowego Forum Ekonomicznego w styczniu 2020 r. (BBC). W podobny sposób postacie związane z kontrkulturą mogą być postrzegane jako prorocy, ponieważ są uważani za głosicieli niewygodnych prawd na temat społeczeństwa lub klasy rządzącej, co często widoczne jest w przypadku niektórych amerykańskich komików (np. Lenny'ego Bruce'a, Billa Hicksa, czy George'a Carlina). Zjawiska takie jak astrologia czy horoskopy, które mogą, aczkolwiek nie muszą, odwoływać się do zjawisk nadprzyrodzonych, w wielu punktach pokrywają się z ujęciami religijnymi i świeckimi. Osoby, które się nimi zajmują także roszczą sobie pretensje do możliwości ustalenia wiedzy o przyszłości oraz do przedstawiania szerszej publiczności swojej autorytatywnej interpretacji dotyczącej nadchodzących wydarzeń. (W celu zapoznania się z międzykulturowymi badaniami dotyczącymi prorocत्व, uwzględniającymi zarówno perspektywę religijną jak i świecką, zob. np. Harvey i Newcombe 2013).

Bibliografia

Atkinson, James. 1984. "Martin Luther: Prophet to the Church Catholic." *Scottish Journal of Theology* 37 (3):

313-27.

Balserak, Jon. 2014. *John Calvin as Sixteenth-Century Prophet*. Oxford: Oxford University Press.

BBC. 2020. "Davos: Trump Decries Climate 'Prophets of Doom' with Thunberg in Audience." 21 January 2020. <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-51189430>.

Gallagher, Eugene V. 2010. "Extraterrestrial Exegesis: The Raëlian Movement as a Biblical Religion." *Nova Religio* 14 (2): 14-33.

Grabbe, Lester L. 2010. "Shaman, Preacher, or Spirit Medium? The Israelite Prophet in the Light of Anthropological Models." In *Prophecy and the Prophets in Ancient Israel*, edited by John Day, 117-32. London: T&T Clark.

Harvey, Sarah, and Suzanne Newcombe, eds. 2013. *Prophecy in the New Millennium: When Prophecies Persist*. Aldershot: Ashgate.

Kelle, Brad E. 2014. "The Phenomenon of Israelite Prophecy in Contemporary Scholarship." *Currents in Biblical Research* 12: 275-320.

Nissinen, Martti. 2017. *Ancient Prophecy: Near Eastern, Biblical, and Greek Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

Rangiwai, Byron. 2017. "Māori Prophetic Movements as Sites of Political Resistance: A Critical Analysis." *Te Kaharoa: The e-journal on Indigenous Pacific Issues* 10 (1): 130-92.

Watt, Diane. 1997. *Secretaries of God: Women Prophets in Late Medieval and Early Modern England*. Cambridge: D.S. Brewer.

Informacje o artykule

Oryginalny artykuł w języku angielskim:

CenSAMM. 2021. "Prophets and Prophecy." In James Crossley and Alastair Lockhart (eds.), *Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements*. 15 January 2021. Retrieved from www.cdamm.org/articles/prophecy.

Article information

CenSAMM. 2021. "Prorocy i Proroctwo (Polish translation/polskie tłumaczenie)." w James Crossley i Alastair Lockhart (red.) Krytyczny słownik ruchów apokaliptycznych i millenarystycznych (Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements). 15 marca 2023. Uzyskane z

CenSAMM. 2021. "Prorocy i Proroctwo (Polish translation/polskie tłumaczenie)." w James Crossley i Alastair Lockhart (red.) Krytyczny słownik ruchów apokaliptycznych i millenarystycznych (Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements). 15 marca 2023. Uzyskane z www.cdamm.org/articles/polish-prorocy.

Downloaded: 04-05-2023

www.cdamm.org/articles/polish-prorocy.

Downloaded: 2023-05-04

Provided under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0